

וכן פסק החזו"א (מעשרות ג) להחמיר. אך צידד לחוש לדעת התוס' (ורש"י ורבנו אפרים ורשב"ם ורשב"א) שאפשר שאין להפריש ממנו על טבל שראה פני הבית אחר מירוח.

ב. הלוקח פטור לעשר מן התורה (תבואות זרעך – ולא לוקח), אלא מדרבנן.

א. דעת הרמב"ם (מעשר ב,ב) ורבנו תם שאם קנה קודם מירוח והוא גמר מלאכתם – חייב מן

התורה, שקוראים בזה 'זרעך'. ודוקא כשקנה לאחר מירוח פטור.

ויש מפרשים לדעה זו שאפילו קנה אחר מירוח לא נפטור אלא כשמלכתחילה דעת הבעלים היתה למכור, אבל אם המוכר מירח על דעת אכילה, כבר נתחייבו הפירות ולא נפקע החיוב אצל הלוקח (כן צדד הרמב"ן עפ"י הרמב"ם. וכ"כ הרשב"א הריטב"א והר"ן).

ודעת הריב"ם שלא נפטור מן התורה אלא כשקנה קודם מירוח, אבל אם כבר מירחו המוכר – נתחייבו מן התורה ולא נפקע חיובם.

ומדברי הראב"ד (מעשר ב,ב) נראה לפטור בכל אופן.

ב. יש מן האחרונים שצדדו לומר שאעפ"י שהלוקח פטור, אם הפריש – תרומתו תרומה מן התורה

(עפ"י מנ"ח אחיעזר הר צבי). ויש חולקים (אשל אברהם; הגרש"ר).

ג. חזר המוכר וקנה מן הלוקח – חייב מן התורה (כן מבואר בתוס' בשיטת ר"ת. וכ"מ בר"ש פאה א,ו אף בשיטת ריב"ם).

ד. דוקא לוקח פטור אבל לא אורח שאוכל על שלחן בעה"ב (כ"מ ברשב"א ועוד).

המקח הוא אחד מן הדברים הקובע למעשרות מדרבנן.

ואפילו לא ראו פני הבית או החצר (ראשונים עפ"י מעשרות ב,ח). ודוקא בדבר שנגמרה מלאכתו

(רמב"ם מעשר ג,ג; תוס' עפ"י ביצה לה – שלא כמשמעות רש"י (כאן. וכ"מ ברש"י צב: ד"ה ובנו) שהמקח

קובע בלא גמר מלאכה. וערמב"ן ותוס' שאנץ).

דף פט

רח. באלו מהמלאכות המנויות להלן, פועל אוכל מפירותיו של הבעלים, ובאלו אינו אוכל:

א. חולב, מחביץ ומגבן.

ב. מנכש שומים ובצללים.

ג. בודל בתמרים ובגרוגרות (–מפרידם זה מזה).

ד. טוחן חטים ומרקידן.

ה. לש, מקטף, אופה.

ו. עודר ומקשקש (–מכסה את השורשים שעל פני האדמה).

ז. קצירה, קטיף, ליקוט פירות הנושרין.

ח. קציצת תאנים, לייבשן בשדה לעשותן קציעות.

א. החולב המחביץ (מחבט ובוחש בחלב ובחריציו; מפריד הנוזל מהמוצק) והמגבן – אינו רשאי לאכול בלא רשות,

שאינם דומיא ד'דיש' – גידולי קרקע.

ב. המנכש בשומים ובצללים – אינו אוכל, לא רק כשמנכש את הגרועים מהטובים שאין זו שעת נתינה

בכלים, אלא אף המנכש קטנים כדי לסייע לצמיחת השאר, ונותנם לכלי הבעלים – אינו אוכל, שאין זו

עבודת גמר מלאכה כי עיקרה משום תיקון הגידולים שבקרקע.

[ולדעת רב (צג.) אוכל מהלכות מדינה. ע"ש ברש"י ותוס'].]

ג. הבודל בתמרים ובגרוגרות – אינו אוכל, שכבר נגמרה מלאכתם למעשר, אבל הבודל בתמרים רעים שעדיין לא נתבשלו – אוכל, שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר.
[מי שנתפרסו עגולי דבלה שלו ושכר פועל לדרסן שוב, וכן נתפתחו חביות יינו ושכר פועל לסותמן – אין הפועל אוכל, שכבר נגמרה מלאכתם למעשר. צב:].

ד. הטוחן חטים ומרקיזן – אוכל, שעדיין לא נגמרה מלאכתם לחיוב חלה.
כן דעת רש"י ורמב"ם (יב,ה). ויש מחלקים בין דברים המיועדים לעשות מהם לחם לדברים שאינם חייבים בחלה כגון קליות (עריטב"א, תד"ה המרכסות).
יש סוברים שרק משעה שנטחן פועל אוכל, אבל מקודם לכן אינו אוכל שכבר נגמרה מלאכתו למעשר ועדיין לא עומד לחלה, רק משנטחן פנים חדשות באו לכאן ואוכל עד שתגמר מלאכתו לחלה (מובא בריטב"א).
ויש סוברים שדבר שנגמרה מלאכתו למעשר, שוב אין פועל אוכל בו, ולא הוזכר גמר חיוב לחלה אלא בדבר שאין חיוב מעשר נהוג בו אלא חלה, כגון בשנות כיבוש וחלוקה (כן נראה בראב"ד שכירות יב, ה (ע"ש במ"מ), ודעה זו מובאת במאירי. וכיו"ב כתב רבנו יהונתן, ופירש בדבר שהופקר בשעת המירוח).

ה. הלש, המקטף והאופה – אינו אוכל, שכבר נגמרה מלאכתו לחלה.

ו. עודר ומקשקש – אינו אוכל, שהפירות עדיין צריכים לקרקע ולא נגמרה מלאכתם. [ולדעת רב (גג.) אוכל מהלכות מדינה].

ז. קוצר, קוטף, מלקט פירות הנושרים – אוכל.

ח. המקצה בתאנים (= שוטחן בשדה להיות קציעות) – אוכל, שעדיין לא נגמרה מלאכתו למעשר לפי שעומדות להעשות קציעות (צב).

לפי תירוצו אחד בתוס' (שם), אפשר שבמקום שאין המנהג לקצות תאנים – אין לו זכות אכילה, שהרי אם היה רוצה לאכול כך הוי גמר מלאכה. ולפי תירוצו שני אין חילוק בדבר, שסו"ס על ידי מחשבתו אין כאן גמר מלאכה למעשר.

ט. א. אלו פעולות תיקון והטעמה, רשאי הפועל לעשותן בפירות שאוכל?

ב. האם ספיתה במלח או קציצת הפועל עם הבעלים על אכילת פירות, קובעים את הפירות לענין חיוב מעשר?
א. נסתפקו בגמרא האם מותר לו להבהבם באור כאשר אין ביטול מלאכה, אם לאו.

א. כנזכר לעיל, לפירוש רבנו תם לא נסתפקו אלא כשאינם ראויים ללא ההבהב אלא ע"י הדחק, אבל אם הם ראויים – מותר להבהב.

ב. יש אומרים שבעיית הבהב לא נפשטה הלכך אסור לו להבהב שספק תורה להחמיר (עפ"י רי"ף ור"ח רמב"ם וראב"ד שכירות יב, י; רמב"ן ועוד). אך אם הבהב ואכל אינו מחזיר ולא מנכים לו משכרו – שכל סילוק בלא דמים כהוצאת ממון מהפועל (ריטב"א. וע' גם רמ"ך ותשב"ץ ח"ב רעב). ויש שכתבו שלמסקנא משמע מאביי ורבא שמתר (עפ"י רי"ד רז"ה ראב"ד בשטמ"ק).

ג. דברים הנאכלים בקליפתם וכשהוא מקלף הם מוכשרים יותר – לא יקלפם גם כשאינן ביטול מלאכה (מאירי).

ספיתה במלח – משמע בתחילת הסוגיא שאסור (ענבים – ולא ענבים ודבר אחר). ולפרש"י הנחה זו נשארת למסקנא (וכן פסק הרי"ף ורמב"ן ועוד).
יש מפרשים שלמסקנא מותר הדבר (עפ"י ראב"ד בשטמ"ק ר"ה ותורי"ד. ועמאירי). או שמא הדבר בספק (ע' בריטב"א).

במקום ביטול מלאכה, כגון הבהוב באור וכמירה באדמה על ידי הפועל עצמו – אסורה. ולא יפריך על גבי סלע ויאכל, אבל מפריך על יד על יד ואוכל.
וכן נראה הדין בפיוצו אגוזים ולוזים, שאסור משום ביטול מלאכה אא"כ על ידי אשתו ובניו (מאירי).
הכשרת האדם לאכילה מרובה – מותרת, כגון שמבטל פתו בציר כדי להרבות תאבונו.

ב. לדברי אב"י, בארץ שהמעשרות מדאורייתא – ספיתה במלח קובעת כגורן. ובחול, במקומות שחייבים במעשר מדרבנן – אין ספיתה קובעת. ורבה הקשה שאין לחלק בין דאורייתא לדרבנן, והסיק שספיתה במלח קובעת רק בשתים ויותר, אבל לא בשאוכל אחת אחת. שאין 'גורן' בלא קיבוץ, ואין קיבוץ פחות משנים.

קציצת הפועל עם הבעלים על האכילה בדבר שלא נגמרה מלאכתו – הרי היא כמקח וקובעת, אך דוקא בשתים ויותר [שחל עליו שם 'גורן' – כי קבצם כעמיר גרנה] ולא באחת.
א. רבנו תם ועוד ראשונים (ערא"ש רמב"ן ריטב"א ועוד – כאן ולהלן צב:) נקטו שכל מקום שגם בלא הקציצה רשאי לאכול מדין התורה, והקציצה היתה מיותרת [אף אם הקציצה באה להגביל האכילה. ערמב"ן ותורא"ש] – אין זו קציצה הקובעת למעשר. ורק כשקוצץ [בשעת השכירות. ערמב"ן] בדברים שאין לפועל זכות אכילה – קובעת.
ב. קביעות קציצה ומקח – אינם אלא מדרבנן. וספיתה – הרשב"א צדד שהיא קובעת מהתורה [וכן אכילת הפירות בפת קובעת שאינה גרועה מספיתה במלח. עפ"י ראב"ד ורשב"א. והרשב"א הוסיף שאכילה בפת קובעת אפילו אחת אחת].
ג. יש אומרים שבמקח אפילו פרי אחד קובע, וחמור הוא מקציצה. ויש חולקים (ע' מעשרות ב,ה מחלוקת תנאים; וע' רמב"ם מעשר פ"ה ג יא; רשב"א בשטמ"ק ובתשובה ח"א סו"ס שא, תורי"ד ותורא"ש).

דף צ

- ר. האם קיים איסור חסימה מדאורייתא או מדרבנן באופנים דלהלן? האם לוקה?
א. דישת שעורים שנישרו במים ויובשו.
ב. הולכת הבהמה על התבואה, לקיצור דרכן ולא לשם דישה.
ג. דישה בתבואת תרומה ומעשר.
ד. ישראל הדש בפרתו של נכרי.